

ADORNES
DOMEIN

Since 1429

PERSBERICHT

© Studio Peter Weidenbaum

Melancholy

Poetry of the Mind

Christina Mignolet | Dave Donné | Johan Clarysse | Jos Verdegem | Léon Spilliaert
Peter Weidenbaum | Renato Nicolodi | Reniere & Depla | Roeland Kotsch | Yves Velter

curated by **Joannes Késenne**

14|05|2022 > 03|09|2022

Brugge, Adornesdomein, van 14/05/2022 tot 03/09/2022: In de herinneringsrijke context van het Adornesdomein combineert Joannes Késenne (Filosoof, Dr. psychologie) de kunstwerken van acht hedendaagse kunstenaars met twee historische werken in een poëtische dialoog rond melancholische thema's.

Trefwoorden : Tentoonstelling – Melancholy – schilderkunst – sculptuur – Adornesdomein – erfgoed – Middeleeuwen – hedendaagse kunst.

Persmoment : op afspraak

Contact : Véronique de Limburg Stirum - vls@adornes.org - +32 (0)473 974 558 / Jelle Deltombe – jde@adornes.org - +32 (0) 473 78 95 87

HR beelden op aanvraag

Synthese

In de herinneringsrijke context van het Adornesdomein combineert Joannes Késenne de kunstwerken van acht hedendaagse kunstenaars (Johan Clarysse, Dave Donné, Roeland Kotsch, Christina Mignolet, Renato Nicolodi, Reniere&Depla, Yves Velter, Peter Weidenbaum) met twee historische werken van Jos Verdegem en Léon Spilliaert in een poëtische dialoog rond melancholische thema's.

Met de tentoonstelling Melancholy, Poetry of the Mind laat Késenne ons de eigenlijke betekenis van melancholie (her)ontdekken. Hij herinnert ons niet alleen aan de verscheidenheid van het begrip, maar ook aan de buitengewoon veelomvattende intensiteit ervan. Een twintigtal werken (schilderijen en tekeningen maar ook beeldhouwwerken) behandelt tijdloze onderwerpen als leegte, verlies, verdriet, liefde, rouw, mijmering, wachten, hoop of nacht. Deze thema's zijn de bron van een immense creatieve kracht.

Joannes Késenne (1954, Heusden-Zolder) behaalde een master in de filosofie en een doctoraat psychologie aan de Universiteit Gent. Hij voert een psychoanalytische praktijk. Zijn interessegebieden zijn de cultuurfilosofie, de kunsttheorie, de interrelaties tussen de psyche en de artistieke creativiteit. Hij is ook een kenner van het begrip melancholie, een onderwerp dat hij bestudeert in het kader van zijn doctoraat, alsook via verschillende tentoonstellingen en publicaties.

(*) Meer informatie op www.adornes.org

Perstekst

Véronique de Limburg Stirum – eigenares - conservator

'In de huidige omstandigheden kan het verwarrend lijken om een tentoonstelling over melancholie samen te stellen. Maken we nog niet genoeg ellende mee op dit moment? Moeten we ons niet liever bezighouden met vreugde en opgewektheid? Toch kan het aanvaarden en overheersen van onze melancholie ons misschien, paradoxaal genoeg, behoeden voor blindheid of ontkenning en ons in staat stellen een mogelijke ineenstorting te voorkomen. Is het niet tijd om de melancholie als bron van creatieve genialiteit en poëzie in ere te herstellen?

Met de tentoonstelling Melancholy, Poetry of the Mind laat Joannes Késenne ons de eigenlijke betekenis van melancholie (her)ontdekken. Hij herinnert ons niet alleen aan de verscheidenheid van het begrip, dat kan verwijzen naar een lichamelijke ziekte (in verband met een teveel aan zwarte gal), een zielstoestand, een scheppingsdrang, de poëzie of zelfs een neiging tot meditatie en hartstochtelijke liefde, maar ook aan de buitengewoon veelomvattende intensiteit ervan. De melancholicus kan droevig zijn, terneergeslagen, zwartgallig, nostalgisch, depressief, suïcidaal, ofwel verliefd, jaloeers, of gewoon geneigd tot een vorm van luiheid, laksheid en lusteloosheid door een gebrek aan trek en zin in het leven. In alle gevallen is er lijden, onherstelbaar verlies, een niet te vullen leegte. Een bepaalde vorm van genot is echter niet altijd uit te sluiten.

De Jeruzalemkapel, die haar bestaan dankt aan het verlies van de stad Jeruzalem (door toedoen van de Mamelukken ten tijde van de bouw) en die de begraven en nog niet verrezen Christus uitbeeldt, symboliseert op aangrijpende wijze verlies en wanhoop. Het is daarom een van nature diep melancholische plek. Joannes Késenne riep kunstenaars op zich daardoor te laten inspireren, en de bezoeker te confronteren met de verschillende hedendaagse facetten van de melancholie, die uiteindelijk nauwelijks veranderd is sinds de middeleeuwen.

Wat wel is veranderd, is de mate van populariteit van de melancholie, die in de loop der tijden sterk heeft geschommeld (met pieken tijdens de renaissance en de 19e eeuw). Késenne

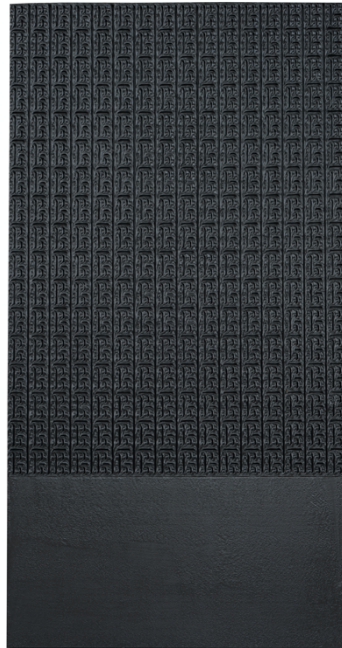
onderstreept dat het tegenwoordig niet populair is zijn lijden te delen. In het tijdperk van de sociale netwerken moeten we laten zien dat we mooi, sterk, gelukkig en vol energie zijn. Ongelukkig zijn is niet erg Instagrammable.

En toch heeft de barometer van de melancholie in onze bevolking in decennia waarschijnlijk nooit zo hoog gestaan. Daar zijn vele redenen voor: de mens heeft een klimaatverstoring veroorzaakt die onomkeerbare gevolgen zal hebben voor de biodiversiteit, waardoor de mensheid zelf voor het eerst in gevaar komt; we komen net uit een coronavirus pandemie; en een paar weken geleden zijn Russische troepen Oekraïne binnengevallen, wat de meest traumatische oorlog in Europa heeft ontketend sinds het uiteenvallen van Joegoslavië. De pers heeft het erover en de psychiaters bevestigen het: angst en depressie nemen toe en, misschien nog het meest verontrustend, jongeren worden niet gespaard.

Zoals Stefan Zweig met zijn wereld van vóór 1914, zijn wij waarschijnlijk collectief getuige van de teloorgang van onze wereld van gisteren, deze wereld van overconsumptie, snelheid, jeugd en taboes allerhande(ouderdom, lijden, lelijkheid, ziekte, dood...). Dat verlies aanvaarden, onze spleen omarmen, is dat niet plaats maken voor de andere kant van de melancholie die Joannes Késenne hier voorstelt : de kant van de verbeelding, de creativiteit, de luciditeit, het bewustzijn en de dromen, de kant die nooit vergeten wordt en die zo goed vertolkt wordt door de hier voorgestelde kunstenaars?'

Christina Mignolet, Petrified, 2020
Olie op doek, 50 cm x 50 cm
© Christina Mignolet

Dave Donné, D2122D/Z, 2022
Mixed media op paneel, 131 cm x 69 cm x 3,5 cm
© Studio Dave Donné

Johan Clarysse, *The Big Conversation*, 2021
Olie op doek, 70 cm x 90 cm
© Jan Darthet

Joannes Késenne, Filosoof, Dr. psychologie – curator

'Melancholie is een zachte, regelmatige regen, omdat ze de mensen de oneindige monotonie, de onveranderlijkheid en het ontbreken van enig doel van de dingen mededeelt.'

Carlo Michelstaedter, 1910

Tussen kunst en melancholie bestaat een innige band. Niet alleen is kunstgeschiedenis zelf een melancholisch onderzoek om te bewaren wat doorheen de tijd is verloren gegaan, ook in het esthetisch genot beleven we hoe er ons telkens iets ontsnapt. De Amerikaanse dichteres Emily Dickinson schreef het ooit zo: 'Perception of an object costs / Precise the Object's loss.' Muziek, literatuur en beeldende kunst schenken ons een tijdloos genoeg, een genot dat in de directe, levendige ervaring onherroepelijk voorbij gaat. Kunst legt de vinger op wat tussen de vingers wegglipt.

Melancholie heeft niet alleen wortels in de kunsten, ze wordt evengoed gethematiseerd in mythologie, filosofie, psychiatrie, religie, astrologie. Het woord *melancholia* (zwarte gal) stamt uit de Oudgriekse geneeskunde, maar overleeft tot op vandaag in verschuivende betekenissen. Melancholie behoort in de meervoudsvorm te worden geschreven, want ze vertakt zich als de tentakels van een inktvis. In het hart van de melancholie huist een ambivalentie. Het is niet alleen een vat van droefgeestigheid, kommer en kwel, het bevat potenties. Het is zowel lijden als scheppen, of beter gezegd: uit lijden scheppen. Langs de ene kant verzeilt deze *noontday demon* in het straatje van negatieve connotaties, gaande van depressie, levensmoeheid, luiheid, morele lafheid, gebrek aan moed, zondigheid, ja het zou zelfs des duivels zijn. Maar tegelijkertijd voedt melancholie de verbeelding, creativiteit, luciditeit, intensiteit, alertheid, zelfkennis, bewustzijn, en hoe paradoxaal ook, utopie. Deze zielsverwantschap tussen waanzin en genialiteit is geen uitvinding van de romantiek. Onze Grieks-Romeinse oudheid heeft lang voor onze tijd deze link gelegd. Zo is deze gemoedsgesteldheid, precies vanuit een inzicht in de vergankelijkheid, goed geplaatst om illusies te doorprikken en een kritisch inzicht te geven in het maatschappelijk gebeuren of de gevestigde opvattingen te ondervragen. In ons tijdsgewricht van neoliberalisme met een ongebreidelde markteconomie en onverzadigbaar consumentisme, vindt dit levensgevoel moeilijk plaats. Deze cultuurpessimistische stem vindt geen gehoor meer. Er rust een taboe op ongelukkig zijn. Niettemin kan het besef van een objectieve betekenisloosheid aanleiding geven tot een diepe passie voor het leven. De tragiek van ons bestaan in de ogen kijken hoeft geen zwaktebod te zijn. De melancholie bouwt innerlijk aan het fantasma van een utopisch Atlantis waarin voltooiing en ideaal heerst, een fantasma van wat al bij voorbaat verloren is. De melancholische utopie is wat in de duisternis van het geleefd genot schuilgaat. Iedere verwerkelijking is slechts een duistere afschaduw van de utopische volheid, het nu van het vervuld moment. Het melancholische nergensland is een nog niet dat niet mag verloren gaan. Met andere woorden, melancholie is in meerdere betekenissen een poëtica van de geest, een verbeeldingskracht.

Jos Verdegem, Sorrow, 1956
Aquarel op papier, 115 cm x 76 cm,
privécollectie
© Danny Cools

Léon Spilliaert, Vissersmeisje, 1910
Oost-indische inkt, gewassen, zwart krijt, kleurpotlood op papier
65 cm x 50 cm, privécollectie
© Studio Philippe de Formanoir

Maar wat speelt zich dan af in die gesloten geest van de melancholie? Ieder van ons werpt wel eens een voyeuristische blik over het panorama van het verleden. Nostalgie is niemand vreemd. Maar de melancholie worstelt met het verlies van iets ultiem, iets absoluut onbereikbaar. Te midden van een verveelde wereld van alledaags divertissement, blijft die verloren schat schitteren in de vaagheid van herinneringen. In het denken persisteert het onherstelbare van het verlies. Maar is het wel een reëel verlies? Misschien is het veeleer een imaginaire poging om iets wat onvervuld is voor zichzelf te doen voorkomen alsof het verloren is. Zo begrijpen de filosofen Giorgio Agamben en Slavoj Žižek het althans. In herinnering de woorden van Sigmund Freud in zijn beroemd essay *Trauer und Melancholie*: '(...) maar men kan er niet goed achterkomen wat werd verloren'. Er is een onbestemd verlangen dat zwalpend naar een invulling zoekt. Het is iets wat maar moeizaam tot het spreken toegang vindt. Paradoxaal genoeg getuigt literatuur graag op spraakzame wijze over dit onuitsprekelijk verlies.

[...]

Het decor van de Jeruzalemkerk is op vergelijkbare wijze het symbool van een diepe treurnis om het verlies van deze heilige stad én tegelijkertijd een poging om dit hoogste goed te eren in een architecturaal kunstwerk als grafkapel. De bedevaart van Anselmus Adomes naar het heilig land is de inspiratie geweest voor de bouw van de Jeruzalemkapel. De vijftiende eeuw zet in op de relatie tussen de figuur van de dichter en de melancholie. Dit staat al te lezen in het Gruuthuse-handschrift en wel in de persoon van *Heer Melancholie* die de schepper is van droeve liefdesliederen: 'Melancholie dwinct mi de zinne / Allein up ein anders gein.' ('Melancholie dwingt mijn zinnen / Voor haar alleen en anders geen'). Ook het lied *Egidius waer bestu bleven* (rond 1400) staat in het Gruuthuse-handschrift. Het is een klaagzang waarin de dichter de dood van zijn vriend betreurt. Hij benijdt Egidius omdat hij zichzelf hier op aarde nog moet lijden: 'Nu bidt vor mi ic moet noch sneven / Ende in de weerelt liden pijn / Verware mijne stede di beneven' ('Nu bid voor mij, ik moet nog ongelukkig zijn / En in de wereld pijn lijden / Bewaar mijn plaats naast jou'). Dit is typerend voor wat in de laatmiddeleeuwse poëzie gebeurt: naast de middeleeuwse, christelijke *acedia*, naast de ziekteleer van melancholie, kantelt het naar een subjectief lijden aan de wereld. Er is de melancholie van het mediteren over een pijnlijk verlies, de eenzaamheid van de nacht, de donkere gedachten, de liefdespijn.

De filosoof Rudolf Boehm schreef in zijn *Tragik, von Oidipus bis Faust* (2001): 'Elke grote tragedie heeft iets bevrijdend. Ze is, eenvoudig gezegd, de bevrijding van fatalisme.'

Renato Nicolodi, *Assenza Presente*, 2022 (in Jeruzalemkapel)
Acrylhars, 105 cm x 105 cm x 126 cm, Courtesy of Axel Vervoordt Gallery
© Kristina Altink

Reniere&Depla, *Un monde sans échos*, 2020
Acryl op doek, 70 cm x 93 cm
© Cedric Verhelst

Roeland Kotsch, *Fading Memories I*, 2022
Olieverf op collage van etsen, 73 cm x 91 cm
© Roeland Kotsch

Yves Velter, The Portent, 2020
Acryl, chinese inkt, pigment, potlood, sleutels, copie van brief van Trees, glas op doek, 180 x 140 cm
© Yves Velter

Peter Weidenbaum, After the Frost (Nature morte), 2021
Olie op doek, 200 x 280 cm
© Studio Peter Weidenbaum

Praktische info

Adornesdomein | Peperstraat 3 | Brugge 8000 | Belgium
www.adornes.org | +32 (0)50 33 88 83, info@adornes.org

OPENINGSUREN

Adornesmuseum, Jeruzalemkapel, tentoonstelling, Scottish Lounge en winkel :
Van maandag tot vrijdag: van 10u tot 17u
Zaterdag : van 10u tot 18u
Gesloten op zon- en feestdagen

Toegangsticket voor een volwassene: 8 €
(De tentoonstelling is vrij toegankelijk bij aankoop van een toegangsticket voor een bezoek aan het domein.)

